

C. Kacsó (editor), *Bronzezeitliche Kulturerscheinungen im karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten. Ehrensymposium für Alexandru Vulpe zum 70. Geburtstag.* – Fenomenele culturale ale epocii bronzului în spațiul carpatic. Relațiile cu regiunile învecinate. Simpozion omagial dedicat lui Alexandru Vulpe la împlinirea vârstei de 70 de ani. Baia Mare 10.-13. Oktober/octombrie. 2001. Bibliotheca Marmatia 2. Editura Casei Corpului Didactic (Baia Mare 2003), 490 pagini cu numeroase ilustrații.

La 16 Iunie 2001 Alexandru Vulpe a împlinit 70 de ani. Fiind una din personalitățile marcante din domeniul cercetării preistoriei în România zilelor noastre, o seamă de arheologi din străinătate, dar și din România, s'au adunat la nici patru luni după evenimentul calendaristic propriu-zis pentru a-l omagia „bene merenti“ pe sărbătorit în cadrul unei sesiuni jubiliare, al cărei fruct editorial este volumul prezentat în cele ce urmează.

Ca sediu al festivităților a fost ales în mod semnificativ, orașul Baia Mare, capitala unei regiuni definitorii din punct de vedere arheologic. Cunoscute îndeosebi prin descoperirile din epoca bronzului și din cea hallstattiană, – teme preferate ale celui omagiat – regiunea și centrul ei se potriveau admirabil cu rolul de gazdă a unui asemenea simpozion.

Înainte de prezentarea propriu-zisă a volumului rezultat din această întâlnire științifică, avem dreptul să ne întrebăm, pe scurt, prin ce se deosebește evenimentul festiv de la Baia Mare de alte asemenea manifestări din România. În primul rând se cere subliniată modestia lui Alexandru Vulpe de a se lăsa sărbătorit de-abia la 70 de ani. E un context în care trebuie să amintim că volumele omagiale năpădesc peisajul arheologic românesc. Ceea ce însă deosebește biotopul omagial de expresie românească de altele asemănătoare este, printre altele, coborârea amețitoare a vârstei celor omagiați până la 50 sau chiar sub 50 de ani: există deja arheologi români care la 45 de ani se simt demni de un volum omagial! Cu puțină vreme în urmă ni s'a oferit ocazia de a răfoi un asemenea caiet omagial închinat unul istoric, care (în acest sens) abia trecuse de vârsta pubertății, lăsând la o parte nivelul celor mai multe dintre omagieri.

Alexandru Vulpe merită încă un cuvânt de laudă – alături de vastul său orizont științific și de cultura sa profesională – pentru o calitate care nu se resimte direct în volumul omagial, dar care nu trebuie uitată nici o clipă: calitatea limbii române pe care o folosește în lucrările sale științifice, o română frumoasă și logică, care devine un instrument demn, dar și necesar, al travaliului unui savant. Aceasta nu este de loc o observație superfluă, atâta vreme cât unii dintre cei omagiați nu sunt ei înșiși în stare să scrie, să formuleze românește ca lumea, uitând că – oricât de ingerește ar fi privită uneori preistoria – ea rămâne o știință umanistă, care se cere susținută în primul rând de o limbă și de o gândire adecvate. Iată de ce conținutul unora dintre volumele omagiale se potrivește foarte bine cu obiectul respectivei venerări științifice. Mai mult decât atât, unele laudationes (ocasional chiar și necroloage) reușesc să ne înveselească, descrețindu-ne frunțile înnegurate de probleme profesionale și de decesul colegilor.

În afară de festivitățile, trecătoare de altfel, simpozionul de la Baia Mare lasă o urmă perenă sub forma livrescă, prezentată în cadrul de față. Volumul conține de fapt doar o parte a comunicărilor ținute, cărora li se adaugă cele ale colegilor care nu au putut participa. Unele referate susținute sunt amintite în introducere (p. 9), însă ele nu au fost încredințate tiparului.

Îmbucurător este faptul că publicația are la bază o adevărată participare internațională: de la cei 31 de autori, din România (11), Ungaria (7), Austria (3), Polonia (3), Germania (2), Slovacia (2), Cehia (1), Italia (1) și Elveția (1) provin 29 de contribuții în formă tipărită. Cu toată coloratura națională foarte diferită, volumul rămâne relativ unitar din punct de vedere cronologic și tematico-geografic. Pe de o parte, contribuțiile acoperă o perioadă

cuprinsă între epoca timpurie a bronzului și cea hallstattiană mijlocie, iar pe de altă parte sunt discutate cu precădere probleme privind Bazinul Carpatic și regiunile învecinate, deci într'un areal geografic bine delimitat.

Ordinea alfabetică preferată în volum (după numele autorilor) se lasă înlocuită în cadrul recenzării de față de o grupare conform „comunității de interes”, pentru ca cititorul să poată avea cu ușurință o imagine de ansamblu a temelor și subtemelor simpozionului.

Trei autori se ocupă de metalurgia bronzului, respectiv de descoperirile de bronzuri. V. Furmánek (p. 159-170) adună formele de turnat seceri, mai exact seceri cu buton, din Slovacia. Micul catalog, cuprinzând opt localități cu descoperiri de acest gen, este completat cu o serie de considerații privind confecționarea acestei categorii de obiecte. Pe baza unui complex dezvelit în 1992 la Gôr, dar și cu ajutorul mai multor exemple alese, G. Ilon (p. 239-248) se ocupă de atelierele meșteșugarilor care prelucrau metalul în perioada „câmpurilor cu urne” în Bazinul Carpatic. Al doilea depozit de la Ungureni îi oferă lui C. Kacsó ocazia (p. 267-300) de a verifica și de a analiza nu numai condițiile de descoperire și conținutul acestei descoperiri, ci și de a alcătui liste de descoperiri cu topoarele cu ceafa emisferică de tip Drajna și a topoarelor cu gaură de înmănușare transversală de tip Ungureni (Șanț)-Dragomirești.

Împărțirii interne, pe faze, a culturilor, precum și cronologiei acestora le sunt dedicate în esență două studii. R. Băjenaru (p. 15-24) prelucrează ceramica de tip Runcuri descoperită în mediul Glina. Cu ajutorul mai multor forme și ornamente realizate din și pe ceramică, cuprinse într'o listă de descoperiri cu șase poziții, autorul definește această categorie nu ca import, ci ca influență venită din regiunile de la sud. J. Koós (pp. 301-326) se bazează pe rezultatele săpăturilor de la Nagyrozvágy pentru a nuanța cronologia fazei târzii a bronzului mijlociu (cultura Füzesabony).

În câteva articole sunt realizate sinteze locale ale unor culturi. Astfel, adunând într'un catalog siturile Wietenberg din județul Sălaj, I. Bejinariu (pp. 25-68) folosește ocazia de a discuta și aspecte stratigrafice und cronologice ale acestei entități culturale. Zona sudică a interfluviului Prut-Siret este delimitată de M. Brudiu (pp. 83-92) – mai întâi ca unitate geografică, iar ulterior ca unitate arheologico-istorică în special pentru epoca timpurie a bronzului; considerațiile sale se bazează în primul rând pe existența celor aproximativ 400 de tumuli din regiune, din care 20 au fost deja săpați. Epoca timpurie a bronzului din Dobrogea îi oferă lui M. Irimia (pp. 249-266) o bună ocazie de a prezenta o imagine de ansamblu a grupelor culturale din zonă. M. Gedl (pp. 183-194) rezumă transformările culturale care au avut loc în epoca veche și mijlocie a bronzului (după împărțirea lui H. Müller-Karpe) în zona estică a Carpaților din Polonia. De fapt este vorba de o perioadă mai extinsă, fiindcă sunt luate în discuție fenomene culturale începând cu eneoliticul tâziu/final până în faza HaA2. Fragmentul ceramic ornamentat în stil Basarabi, descoperit la Pińczów, este pentru W. Blajer (pp. 77-82) un prilej de a corobora datele despre importurile Basarabi din Polonia de sud, care reprezintă și zona extrem nordică a răspândirii acestei ceramici atât de caracteristic ornamentată.

Structura așezărilor și a construcțiilor, în general, sunt și ele teme luate în considerare în volumul de față. Pe baza unor rezultate parțiale ale săpăturilor de la Budapest-Albertfalva (în total au fost identificate peste 1000 de complexe!) A. Endrődi încearcă (pp. 151-158) să reconstruiască structurile așezării de tip Trichterbecher-Kultur. B. Hänsel (pp. 207-216) tratează problema existenței unei culturi urbane a epocii bronzului în Bazinul Carpatic; el sintetizează mai întâi elementele care, conform opiniei lui, sunt importante pentru definirea unei culturi cu elemente de construcție urbane (extensiunea și densitatea locuirii, caracterul închis și asigurarea coeziunii, diferențierea activităților meșteșugărești, relațiile la mare distanță și funcțiunea centrului), pentru ca pe urmă, luând drept exemplu așezarea de la Feudvar-„Titel”, săpată sub conducerea lui, să verifice aceste elemente, dând în final un răspuns, în mare, pozitiv afirmației generale. Valurile de pământ și fortificațiile lacustre o preocupă pe M. Hellebrandt (pp. 217-238), care, pornind de la valul de pământ de la Szirmabesenyő, face considerații asupra acestei categorii de monumente din nord-estul și sud-estul actualei Ungarii. Autoarea ajunge la concluzia că asemenea construcții impunătoare nu aveau de-a face cu un mod anume de viață, ci slujeau mai degrabă unor scopuri strategico-militare. A. Lippert (pp. 327-338) își exprimă, într'un scurt articol-raport, o serie de opinii în legătură cu dezvoltarea așezărilor din epoca bronzului într'o zonă marginală a Alpilor sud-estici, și anume aceea străbătută de Raab, Morava și Drava. Cercetarea interdisciplinară efectuată a avut ca fundament un proiect care lua ca premiză colaborarea dintre arheologi, geologi și botaniști. Cu această ocazie au putut fi stabilite diferite zone de locuire în cadrul secvențelor cronologice succesive ale „câmpurilor cu urne”, dar și „interese economice” legate de aceste zone. Mai multe hărți și tabele înfățișează sintetic acest fenomen. Pornind de la o comparație între elemente ale culturii Wietenberg și fenomene culturale plasate spre vest, M. Primas (pp. 403-412) încearcă să stabilească raporturi teritoriale pentru epoca bronzului.

Legăturile la mică și mare distanță sunt luate în discuție în multe articole, însă în unele contribuții ele devin temă principală. Despre relațiile dintre Italia și Grecia, respectiv dintre coasta Ioniei și spațiul egean ne relatează C. Belardelli (pp. 69-76), ale cărei comentarii se bazează îndeosebi pe materialele de la Broglio și Coppa Navigata. Anumite categorii de obiecte (de ex. topoarele cu disc de tip B1) îi îngăduie lui W. David (pp. 119-150) foarte interesante comentarii asupra legăturilor din Transilvania, Maramureș și Bavaria precum și asupra depozitului de la Gaura (Valea Chioarului). Rolul Carpaților în legăturile sud-nord, adică aproximativ între teritoriul culturii Otomani și anumite teritorii din Polonia de sud este prezentat cu multă pătrundere de către B. Gediga (pp. 171-182). Bazându-se pe descoperirile de chihlimbar, K. Marková (pp. 339-352) face încercarea de a schița dezvoltarea schimburilor în Bazinul Carpatic. S. Stuchlík (pp. 445-468) analizează relațiile Moraviei cu teritoriile situate la sud-estul de aceasta, cu ajutorul mai multor descoperiri deosebit de pregnante arheologice.

Publicările de materiale și săpături permit mai multor autori fie să prelucreze rezumativ unele tipuri, fie să încerce interpretarea unor complexe. J. Dani, M. Sz. Máthé și G. V. Szabó (pp. 93-118) fac cunoscute într'un raport rezultatele preliminariei ale săpăturilor din așezarea de tip tell de la Polgár-Kenderföld; o atenție deosebită a fost acordată dezvelirii cimitirului din epoca mijlocie a bronzului care – în ciuda mai multor influențe culturale – poate fi atribuit, în mare, culturii Füzesabony. Folosind prilejul publicării unei fibule de bronz de tip Unter-Radl de la Porumbeni Mari, L. Marta (pp. 353-360) se decide pentru o datare mai târzie decât cea acceptată îndeobște, datare care ar corespunde subfazei HaA2. Prin introducerea în circuitul științific a șase noi „Brotleibidolen“ din regiunea Dunării de Jos, M. Șandor-Chicideanu (pp. 413-428) înmulțește numărul cunoscut al acestui tip de piese indicat la pp. 195-196, întreprinzând, pe spații largi, o analiză a respectivelor forme și ornamente. Alcătuirea unui catalog temeinic, cuprinzând 85 de localități (cărui i se adaugă și harta corespunzătoare) întregeste imaginea de ansamblu, oferind un util instrument de lucru. Câteva pagini mai departe, G. Trnka (pp. 483-486) publică cel de-al 86-lea punct care a furnizat un „Brotleibidol“. Noua descoperire a survenit în timpul unei periegeze, la Unterwölbing, „în zona grupei Unterwölbing, datând din bronzul timpuriu și a culturii Veteřov, care îi urmează“. Răspândirea categoriei în Austria este cartografiată. I. Motzoi-Chicideanu (pp. 361-378) se ocupă cu un complex al culturii Monteoru, care a fost parțial săpat încă în anii '50, dar a cărui cercetare, din cauza însemnătății lui, a fost reluată în anii 1994-1995. Autorul ajunge la concluzia că este vorba de resturi ale unei construcții de cult. În așezarea de la Costișa, bine cunoscută în literatura de specialitate, au fost nu de mult reluate săpăturile, care i-au permis Ancăi Popescu (pp. 379-402) să nuanțeze repertoriul de forme și de ornamente al culturii Costișa. Zs. Székely (pp. 469-482) ne oferă un scurt raport de săpătură asupra cercetărilor din așezarea deschisă de la Albiș, aparținând culturii Wietenberg. Sunt prezentate stratigrafia și principalele forme ceramice, precum și câteva considerații cu privire la așezările întărite din epoca bronzului.

Unele comunicări nu sunt foarte ușor încadrabile într'o categorie anume, cum ar fi de ex. contribuția lui K. Strobel (pp. 429-444), care prezintă doar indirect importanță pentru Bazinul Carpatic. Autorul propune o revizuire fundamentală a datării și a conținutului unor evenimente istorice și a unor complexe arheologice din Turcia actuală; acest lucru are drept urmare și obligativitatea schimbării viziunii istorice. Prin aceasta se netezește considerabil calea unei paralelizări mai exacte, mai concrete dintre anumite fenomene culturale ale Bazinului Carpatic și unele monumente mai bine datate din Asia Mică. În încheiere trebuie amintită și contribuția lui S. Haimovici (pp. 195-206), închinată prelucrării materialului arheozoologic, care din punct de vedere tematic își găsește un loc relativ periferic în cadrul volumului, ceea ce nu reduce de loc din valoarea articolului, care analizează temeinic, pe baza oaselor de animale din așezările și mormintele culturii Monteoru, însemnătatea diferitelor specii de animale domestice și sălbatice în economia, dar și în activitățile culturale ale acestor comunități.

Prin multilateralitatea tematicii, care rămâne totuși din punct de vedere cronologic relativ unitară, volumului de contribuții prezentat îi este sortit să fie o prezență permanentă pe masa de lucru a specialiștilor. Nu avem însă voie să încheiem semnalarea de față fără a aduce un cuvânt de laudă editorului volumului. Oricine s-a ocupat, chiar și tangențial, cu organizarea unei asemenea manifestări, știe prea bine că de la expedierea invitațiilor până la punerea pe masă a proaspătului volum sosit de la editură se cere parcurs un drum lung și anevoios. Iată de ce colegul C. Kacsó, care nu ia asupra sa pentru prima dată osteneala organizării unei asemenea manifestări, merită mulțumirile noastre și întreaga recunoștință a colegilor.

Tudor SOROCEANU